

KAKO SMO Z GORENJSKEGA POTOVALI NA KOČEVSKI ZBOR

Ob 50. letnici kočevskega zbora

Od aprila do srede julija 1943 sem bil sekretar okrožja Škofja Loka, potem pa sem bil premeščen za sekretarja okrožja Jesenice. V to okrožje sem odpotoval okrog 20. julija 1943. V primerjavi z letom 1942, ko partizansko narodnoosvobodilno gibanje zaradi silnega okupatorjevega pritiska in terorja kljub prizadevanjem političnega in vojaškega vodstva Gorenjske ni moglo prav zaživeti, je bilo v letu 1943 povsem drugače. Prišlo je do silnega razmaha narodnoosvobodilnega gibanja in boja ter OF na Gorenjskem, ki bi mu lahko rekli *Gorenjska partizanska pomlad*. To glede na to, da je tedaj partizanska vojska ob velikem dotoku prostovoljcev v partizanske enote narasla od treh številčno šibkih bataljonov ob začetku leta na devet močnih bataljonov v juniju 1943. Razen tega pa je bilo okrog 800 neoboroženih prostovoljcev poslanih v partizanske enote na Dolenjsko.

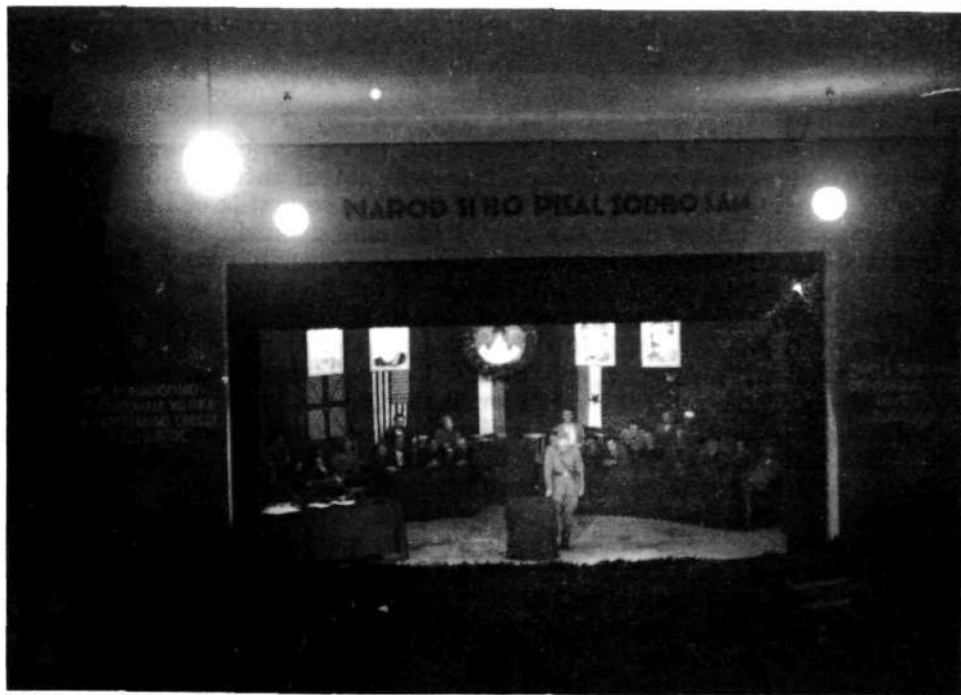
Ob takem razmahu je bila potem z ukazom štaba Alpske operative cone 12. julija 1943 ustanovljena Gorenjska brigada, kasneje preimenovana v Prešernovo brigado. Tako smo letos slavili 50-letnico ustanovitve te brigade.

V tistem vrenju sem poln pričakovanj pripotoval v jeseniško okrožje in sicer preko Jelovice v rajon Bohinj, kjer sem potem začel s svojim delom. Bil je to čas silnega razmaha in poln novic, ki so se vrstile ena za drugo in nam partizanom dajale dosti snovi za spodbudne diskusije in razgovore in s tem seveda tudi upanje na bližnjo zmago. Govorili smo o moči naše partizanske vojske, o ustanovitvi Gorenjske in drugih brigad ter o formiranju 14. in 15. divizije, o borbah in podvigih teh enot, o prihodu angleške misije v Glavni štab NOV in POS, itd. Skratka novice, ki so prihajale, so bile pretežno zelo razveseljive in spodbudne. Težko pa nas je prizadela vest o nemški ofenzivi na Žirovski vrh, kjer je Gorenjska brigada, ki je bila na pohodu proti Dolenjski, pretrpela velike izgube. Tolažila pa so nas pri tem poročila o stanju v Italiji in na ruskih frontah, ki so prihajala ena za drugo in ki so vsa pričala o tem, da je kapitulacija Hitlerjeve zaveznice fašistične Italije zelo blizu. Tako smo med drugim že več dni pred kapitulacijo Italije prejeli poročilo oziroma obvestilo, da se je nenadoma umaknila nekam v dolino posadka iz italijanske karavle na Poreznu in to tako hitro, da ni utegnila odnesti s seboj celo puškomitraljeza in nekaj pušk ter municije.

Taka situacija je nam aktivistom nalagala seveda polno nalogo, za katere pa nismo vedeli, kako naj se jih lotimo. Ker so pisne zveze kljub razmeroma dobro urejeni kurirski mreži takrat delovale precej počasi in zamudno, sem se odločil, da sam odpotujem do političnega vodstva za Gorenjsko – do Pokrajinskega komiteja KPS za Gorenjsko, da osebno poročam o našem

delu, o stanju na terenu itd., ter da dobim navodila za nadaljnje delo, nakar se bom takoj vrnil nazaj.

To je bila moja namera, zgodilo pa se je drugače. Pokrajinski komite me je zadržal zaradi udeležbe na konferenci aktivistov okrožja Škofja Loka, ki jo je bil sklical. Na to konferenco, ki je bila v gozdu v Ravnah pod Lenartom v Selški dolini, bi morali priti aktivisti iz vseh petih rajonov okrožja Škofja Loka. Zbirališče je bilo v Zakrašniku v Ravnah, kamor sem s člani PK KPS in njihovo zaščito prišel že večer pred konferenco. Če se prav spominjam, je ta domačija imela ilegalno ime »Pod kostanjem«. Na konferenco pa so prišli aktivisti le iz treh ali štirih rajonov. Zdi se mi, da niso prišli aktivisti iz rajonov Medvode in Smlednik – če pa so vendarle prišli, kar se več ne spominjam, so pa prišli šele ob koncu konference. Te aktiviste so med potjo napadli Nemci. V tistih dneh je namreč kapitulirala Italija in so zato povsod po Gorenjskem ob meji z Ljubljansko pokrajino križarile močne nemške patrolje. V času konference smo dobili obvestilo, da je odšla iz Selc močna nemška patrolja in sicer v smeri, kjer je bila konferenca. Zato je razumljivo, da se je konferenca odvijala v precej napetem vzdušju in razpoloženju in v največji možni tišini in konspiraciji. Govorilo se je po tihem, ker je že vsaka glasneje spregovorjena beseda povzročila negotovanje in nervozo. Zato sta nas ob razvijajoči se debati morala tovariša Maks Krmelj-Matija in Jože Sluga-Lenart, ki sta konferenco vodila, vedno opominjati na nevarnost. Pri tem sta kršila disciplino zlasti Vinko Hafner-Pavle Ravnik in Oskar Šavli-Jaka, ki sta bila sicer člana PK KPS za

Od 1. do 3. oktobra 1943 je bil v Kočevju zbor odposlancev slovenskega naroda, govori generalmajor Jaka Avšič

Gorenjsko. Ta dva sta medsebojno temperamentno razglabljalala razna vprašanja in pri tem, kot običajno, trdila vsak svoje in skladno s tem tudi primerno zviševala svoj ton. S tem sta seveda večkrat prešla dovoljene okvire konspiracije in s tem nervirala vse, zlasti pa še Lenarta.

Konferenca se je bližala koncu, ko nenadoma v neposredni bližini nad nami zadrdrta nekaj rafalov iz brzostrelk. Ta govornica je imela seveda večji učinek kot poprej Matijevo in Lenartovo opozarjanje na tišino. V momentu je vse potihnilo, papirji so bili takoj pospravljeni v torbice, in že je bila določena smer umika ali preboja. Spustili smo se po bregu navzdol, da se preko grape, ki je bila pod nami, prebijemo na drugo stran v hrib, kjer je kazalo, da še ni Nemcev. Ko je zaropotalo, Nemci niso napadli nas, kot smo mislili, pač pa so, kar smo zvedeli kasneje, streljali na dva kurirja, ki sta šla nekoliko nad našo stražo po svoji kurirski poti. Ni pa bil nobeden od kurirjev zadet, pač pa sem jo skupil jaz, toda ne iz puške temveč zaradi padca. Ko smo tekli navzdol, mi je namreč v neki drči spodrsnilo, da sem padel in se podričnil v grapo, pri čemer sem tako močno izvinil desno nogo, da je trajalo nekaj časa, da sem se pobral. Ob pomoči tovarišev sem se zrinil v breg na drugi strani grape. Tu so mi potem naredili nekakšno improvizirano berglo, s pomočjo katere sem potem šel počasi z drugimi. Ustavili smo se na domačiji na planoti hriba nad Lenarško grapo po domače pri Črnovcu, ki je bil krajevni aktivist in sodelavec NOB že od leta 1941. Tu so mi potem izvinjeno nogo naravnali in trdo povezali. Pri Črnovcu so nam skuhalo večerjo in tudi zajtrk, ker smo tu prenočili. Drugi dan so mi dodelili spremljevalca, ki mi je pomagal pri hoji proti domači vasi Delnice, kamor sem se odločil, da grem na zdravljenje. Odšel sem v svojo zemljanko v gosto zaraščeni grapi s krajevnim imenom *Na Potočnici*, blizu moje rojstne hiše. V tej zemljanki sem bival v času, ko nisem bil po poslih na terenu, preden sem bil poslan v okrožje Jesenice. Zdravil me je moj sosed Jurij Križnar, po domače Ile, ki je bil vaški padar in domač »zobozdravnik« in h kateremu so prihajali po prvo pomoč ruvat bolne zobe prebivalci iz več okoliških vasi.

Zdravljenje je bilo kar uspešno, tako da sem bil čez kakšnih deset dni zopet sposoben – seveda z veliko pazljivostjo pri hoji – za pot nazaj v jeseniško okrožje. Ko sem se vzpenjal s kurirjem, ki je vzdrževal zvezo med Selško dolino in Bohinjem, nad Prtovčem v Jelovico, me je dohitel brzi kurir z naročilom, naj se vrnem nazaj v Poljansko dolino, kjer naj se priključim skupini, ki bo šla nekam na Dolenjsko. Bila je to gorenjska delegacija za zbor nekje na Dolenjskem, kot mi to ob prihodu zaupno povedal vodja skupine Jože Sluga-Lenart, ki ga je slovensko vodstvo poslalo oktobra 1942 iz Dolomitov na delo na Gorenjskem. Skupina, ki je bila z njim, me je počakala nad mojo rojstno vasjo Delnice pri prijaznem možičku, po domače Pri Ogelčarju, katerega domačija stoji na jasi tik gozda v severozahodnem območju Gabrške gore in je precej odmaknjena od vasi. Ta možiček je gibanje podpiral že od poljanske vstaje decembra 1941 naprej in dajal mimoidočim partizanom in skupinam pomoč in zavetišče. Ker je bila njegova družina povsem zanesljiva, se je pri njem ustavila tudi gorenjska delegacija.

Tovariš Lenart mi je tedaj povedal, da je Pokrajinsko poverjeništvo IO OF za Gorenjsko dobilo od IO OF Slovenije nujen nalog, naj takoj izvede volitve delegatov za Zbor odposlancev slovenskega naroda, ki bo nekje na osvobojenem ozemlju, s tem, da bodo v delegaciji tudi člani gorenjskega političnega vodstva. Teh volitev pa v pogojih okupatorjevega obvladovanja

terena seveda ni bilo mogoče izvesti, še zlasti pa ne v tako kratkem času. Zato je pokrajinsko politično vodstvo samo določilo odposlanca za zbor na Dolenjskem. V delegacijo so bili določeni člani Poverjenišтва IO OF za Gorenjsko Maks Krmelj-Matija, Jože Sluga-Lenart in Hafner Vinko, ki je bil vodja mladinske organizacije, to je Zveze slovenske mladine na Gorenjskem, ter Oskar Šavli-Jaka, član PK KPS za Gorenjsko. Razen teh pa smo bili v delegaciji še jaz, kot predstavnik okrožja Jesenice, Avgust Barle-Ambrož, kot predstavnik okrožja Škofja Loka, legalec Albin Kolb-Edvard, tovarnar iz Vižmarij, kot predstavnik rajona Medvode, in pa Silvo Štibelj-Dimač, kot predstavnik rajona Poljane. Pri tem naj omenim še, da sta se kot odposlanca partizanske vojske iz Gorenjske, zbora v Kočevju udeležila tudi Stane Bizjak-Kosta, ki je bil pred ustanovitvijo Gorenjske brigade namestnik politkomisarja Gorenjskega odreda in Oto Vrhunc-Blaž Ostrovhrar, komandant bataljona Gorenjskega odreda in zatem bataljona Prešernove brigade.

Lenart mi je tedaj povedal, da bo predvidoma odšel na zbor na Dolenjsko tudi Maks Krmelj-Matija, vendar zaradi invalidnosti (v noči s 7. na 8. september 1942 je padel v nemško zasedo in bil težko ranjen – zadet skozi koleno leve noge) kot manj pokreten po drugi poti. Zaradi tega je bilo vodstvo gorenjske delegacije poverjeno Lenartu. Šele po vrnitvi z Dolenjskega mi je Ambrož povedal, da je bilo predvideno, da bi Krmelja in Ambroža odpeljal na zbor na Dolenjskem s svojim osebnim avtom tovarnar Albin Kolb-Edvard iz Vižmarij, ki je bil tedaj član rajonskega odbora OF Medvode in kot tak določen za delegata – odposlanca za ta zbor. Ambrož mi je povedal tudi, da sta se s Kolbom dvakrat pripeljala z avtom na dogovorjeno javko v Poljanski dolini, na katero pa Krmelju ni uspelo priti zaradi nemških zased. Sporočilo, naj prideta z Edvardom na javko na Bukovem vrhu, sta dobila prepozno in zato na javko nista prišla pravočasno.

V delegacijo je bil dodeljen tudi Miran Košmelj-Milenko, Pobčev iz Železnikov, in sicer kot intendant. Imel je nalogo skrbeti za hrano delegacije in patrolje, ki nas je spremljala na poti na Dolenjsko. Pet- ali šestčlanska patrolja z dvema puškomitraljezoma je imela nalogo skrbeti za varnost in zaščito naše delegacije. Spremljali so nas sami izbrani fantje, ki so bili že preizkušeni v spopadih z Nemci. (V spremljevalni patrolji delegacije so bili tudi tile trije: Edi Pilih-Crni, dijak iz Maribora, ki je bil puškomitraljezec, Ivan Habjan in pa Franc Križaj. Prepričan sem, da bi bili dostojno izvršili nalogo, ki jim je bila poverjena, če bi bilo prišlo do spopada. K temu pa naj podam svoje mnenje, da takšne spremljevalne patrolje niso in tudi ne morejo biti popolno jamstvo varnosti oseb, ki potujejo v njihovem okrilju, več pomena pa predstavljajo v pogledu moralne zavesti, češ, »*kaj nam pa morejo, saj smo dobro oboroženi*«. Tak občutek sem imel tudi na tem potovanju, zato se nisem nikdar povsem zanesel na to, temveč sem se bolj zanašal na sebe in svojo brzostrelko in, če odkrito povem, na svoje noge. Največjo nevarnost pomenijo namreč za vsakogar, pa naj bo to posameznik, manjša ali večja skupina ali celo dobro oborožena enota, nenadni napadi iz zased. V takih primerih je odločujoča trenutna iznajdljivost vsakega posameznika in pa dostikrat seveda urne noge. Iz lastnih izkušenj sem se zanašal predvsem na to načelo. Zato sem menil, da je patrolja, ki nas spremlja, v nekem pogledu predvsem odsev pomembnosti naše delegacije in s tem tudi nas, ki smo bili v njenem sestavu. Imel sem občutek, da so tudi drugi čutili in mislili enako,

zato smo hodili precej samozavestno in celo malo domišljavo, ker smo morda precenjevali svojo vlogo in pomen.

Naj se povrnem nazaj k Milenku, ki mu je bila zaupana »čast«, da nas na poti kot intendant oskrbuje s hrano in ki po nesrečnem naključju ni imel priložnosti izkazati svojih intendantskih sposobnosti. To zaradi nesreče, ki se mu je pripetila, in zaradi katere se je njegova pot končala že v Poljanski dolini. Ko je delegacija prišla iz Selške v Poljansko dolino, se je namreč Milenko po nesreči ustrelil v nogo. Kakor so mi povedali tisti, ki so bili zraven, je nesreča povzročila trenutno paniko in preplah v delegaciji in njenem spremstvu. Mislili so namreč, da so jih napadli Nemci, ko je tedaj, ko so šli po gozdu nad Delnicami, med njimi nenadoma odjeknil strel. Vrgli so se na tla in iskali kritje. Pa je bilo vse tiho. Na vprašanje, če je ustrelil kdo od njih, so vsi trdili, da nihče. To je trdil tudi Milenko, ki spčetka ni vedel, da je ranjen. To je ugotovil šele čez nekaj časa, ko je zagledal, da ima krvavo hlačnico in škorenj. Ko so potem s pregledom orožja ugotavljali, kdo je streljal, so spoznali, da se je ustrelil sam s svojo pištolo, in sicer tako, da je med hojo s puškinim kopitom sunil sprožilec pištole in ta se je sprožila. Krogla ga je zadela pod kolenom, mu prebila po dolgem meče in izstopila nad stopalom. Ker ranjen ni mogel nadaljevati poti, smo ga odvedli na moj rojstni dom, kjer ga je sprejel v varstvo hišni gospodar moj starejši brat Frenck. Zavetje je dobil v bunkerju pod kupom sena na našem hlevu. Prvo pomoč mu je nudil in ga zdravil ter mu preobvezoval rano naš sosed, že omenjeni vaški padar Jurij Križnar. Temu je zdravila in obveze dajal zdravnik dr. Milan Gregorčič iz Gorenje vasi.

Milenko mi je kasneje pripovedoval, da mu je bilo v tem zavetišču zelo dolgčas. Za preganjanje dolgega časa, za zabavo in boljše počutje je pobijal bolhe, ki jih je bilo toliko, »da so ga kar nosile po bunkerju«, kakor mi je sam dejal. V bunkerju so se v senu zaredile in razmnožile bolhe zato, ker je bil pretežni del časa zaseden in so v njem ležali ranjeni ali bolni partizani in aktivisti.

Na tak način je delegacija izgubila svojega »krušnega« očeta. Po njem se nam je kasneje na poti večkrat zelo kolcalo in smo ga pogrešali, zlasti tedaj, ko smo s praznimi želodci hodili prek Ljubljanskega vrha na Notranjsko in naprej proti svojemu cilju.

Naj se vrnem nazaj na izhodišče. Delegacija, ki je čakala na moj prihod, bi bila morala čimprej oditi na pot. Na osvobojeno ozemlje je tedaj vodilo več kurirskih zvez. Najboljša je potekala prek nemško-italijanske meje na več mestih med Črnim vrhom nad Polhovim Gradcem in Lučinami ter potem čez Dolomite. To pot je izbrala tudi naša delegacija. Vse poti, ki so vodile k meji, kamor smo bili namenjeni, pa so šle preko Sore Poljanščice. Ta voda sicer ni velika, je pa bila tedaj zaradi velikih nalivov zelo visoka, tako da ni bilo misliti, da bi jo prebredli, kot smo to partizani običajno delali zaradi pogostih zased ob mostovih čez Soro. Tisti dan, ko bi morala delegacija oditi iz Delnic čez Gabrško goro in Soro na Bukov vrh, kjer naj bi se nam priključila Ambrož in Edvard, pa so Nemci zastražili vse mostove na Sori od Medvod do Žirov, ob Sori pa v kratkih presledkih postavili zasede. Pozneje smo dobili informacije, da so bili obveščeni, da bo šla z Gorenjskega čez mejo in Dolomite na Dolenjsko delegacija, ki je sestavljena iz pomembnejših funkcionarjev in predstavnikov političnih organizacij na Gorenjskem. Te zasede so Nemci držali neprekinjeno več dni. V teh dneh smo dnevno

pošiljali razne zaupnike OF na ogled, da bi ugotovili, ali je morda kje kakšen nezavarovan prehod čez Soro. Seveda niso nobenega odkrili. Tudi kurirjem, ki so se več noči na vse načine poskušali prebiti skozi nemške zasede čez Soro na dogovorjene javke, to ni uspelo. Zato so bile v tistih dneh pretrgane vse kurirske veze, tudi tiste, s katerimi bi morali potovati tudi mi. Šele tretjo noč je kurirju Boltetu Šubicu-Matjažu, Čužovemu iz Loma, uspelo, da se je prebil na drugo stran. To je napravil tako, da je še podnevi prišel po gozdu do nesporedne bližine Sore ter z daljšim opazovanjem točno ugotovil, kje so postavljene nemške zasede. Takoj zatem, ko se je znočilo, pa se je splazil do Sore in jo preplaval med nemškima zasedama, pri čemer je izkoristil šumenje, ki ga je povzročal močan naliv dežja. Na drugi strani je na javki oddal in prevzel pošto in ponovno vzpostavil zvezo. Vračal se je na Logu po isti poti. Pri tem je zalezal skoraj med nemško patroljo, ki je opravljala obhod zased. Predno je s plavanjem prečkal Soro, je še čakal znamenje, ki mu ga je poslal kurir Jaka Justin, Zgojnarjev iz Podobena, ki ga je čakal na izhodni strani in pazil, če bi Nemci prestavili zasede, da bi mu z dogovorjenim znamenjem to sporočil.

Ko smo tako imeli zvezo ponovno vzpostavljeno, smo nameravali že naslednji dan oditi na pot, vendar pa tega zaradi nemških zased nismo tvegali. To smo naredili naslednji dan popoldne, ko smo z opazovanjem iz bližnjega gozda ugotovili, da so Nemci umaknili zasedo, ki je bila postavljena ob Krnišnikovem mostu na Visokem. Takrat se je na srečo zjasnilo, tako da je bil kar topel jesenski popoldan, ko se je delegacija pomikala prek Pasje ravni in Ovčjega hriba proti meji. Pri tem smo na dani javki dalj časa čakali, da prideta Ambrož in Edvard. Ker ju ni bilo, smo odšli sami naprej. Delegacija je tako potovala v okrnjenem številu.

Mejo smo potem prekoračili v neki dolini pod Črnim vrhom. Meji smo se približevali zelo oprezno z na strel pripravljenim orožjem v rokah in z razdaljo 4 do 6 metrov med posamezniki. Čez minsko polje nas je kurir Tine Hren-Ključec, Šlapovcev iz bližnje vasi Zadobje, ki nas je vodil, pripeljal tako, da je malo pred mejo vzel iz skrivališča desko, jo prinesel do žice, jo na utrjenem mestu nanjo naslonil in tako napravil prehod, po katerem smo prišli v Ljubljansko pokrajino. Ta prehod je napravil na mestu, na katerem je že poprej odstranil mine, ki so jih položili Nemci. Čez mejo smo šli, ko je še bilo svetlo, torej pred nočjo. Po daljši hoji smo se tisti večer ustavili v neki hiši, za katero ne vem, kje se nahaja. Verjetno je to bilo v Setnici nad Polhovim Gradcem. Nekateri smo se takoj po večerji, ki so nam jo skuhali, utaborili na hlevu in pospali. Pri tem pa nismo imeli sreče, ker nas je Oskar Šavli-Jaka kmalu prebudil, da smo šli naprej ter se potem utaborili v gozdu, kjer smo prebili še skoraj ves naslednji dan. Vzrok za pospešen nočni marš pa je bilo Jakovo odkritje, da se sin gospodarja, pri katerem smo večerjali in v krmi na hlevu nameravali prenočiti, nahaja pri belih. Po večerji se je namreč Jaka, ki je bil vedno silno zgovoren z ljudmi, s katerimi se je srečal, zapletel v živahen pogovor z gospodarjem in drugimi člani te družine, ki pa so bili, kot je dejal, v pogovoru precej zadržani in redkobesedni. Med svojim spraševanjem je ugotovil, kako je. Seveda je temu svojemu odkritju pripisoval velik pomen in si štel skoraj za svojo nedvomno zaslugo, da nas je takorekoč rešil smrtne nevarnosti, ki nam je grozila. O tem je imel še drugi dan dosti povedati.

Tisti dan smo kmalu dopoldne dobili zvezo z domačimi partizani, tamkajšnjimi kurirji in aktivisti. Ti so nas odvedli v svoje taborišče. Ko smo zatem tisti dan čepeli v gozdu, kjer je bilo taborišče, smo se v glavnem pogovarjali o tem, kaj nas čaka in kaj vse bomo videli in doživeli na osvobojenem ozemlju in na zboru. Člani patrolje, ki so nas spremljali in ki so že prej bili na Dolenjskem, so nam pripovedovali, kako se doli partizani prevažajo z avtomobili, koliko je na razpolago raznega orožja, za katero smo bili še posebno zavzeti, saj ga je nam vseskozi primanjkovalo. Govorjenje o orožju nam je bilo užitek poslušati, saj nas je navdajalo z upanjem, da bomo tako prišli do toliko zelenih pištol, nekateri pa do brzostrelk, kar je za nas pomenilo vrhunec vsega, kar si lahko partizan zaželi.

Kurirji in terenci s tamkajšnjega območja, pri katerih smo se nahajali ali so nas prišli obiskat, so pa te stvari še primerno olepšali, tako da so nam še povečevali nestrpnost, da bi čimprej prišli v to obljubljeni deželo. Hkrati pa so vedeli tudi dosti povedati o tem, kako nevaren in težak je dohod do železniške proge ter prehod čeznjo. Opozarjali so nas, da se moramo pri prehodu zelo paziti, ker imajo Nemci progo in prehode čeznjo močno zastražene, da jo nadzirajo tudi s pogostimi obhodnimi patroljami. Reči pa moram, da so bili terenci in kurirji v tem taborišču zelo prijazni. Ker pa so na tem območju z ozirom na to, da ni bilo tamkaj nobenih partizanskih enot, predstavljali vso vojaško in politično oblast, so se temu primerno in važno tudi držali. Vtis sem imel, da se čutijo kot naši pokrovitelji. Kljub vsemu pa je dan mineval zelo počasi. Z nočjo smo odšli naprej. Pot se je neznansko vlekla. Ni in ni hotelo biti toliko zaželeno, čeprav nevarne, proge. Spominjam se, da smo prišli do nekega potoka ali manjše reke (verjetno je bila to Šujica). Zaradi deževja je bila kar globoka, tudi zato, ker je bila zajezena. Tam je bil namreč neki mlin. To smo zvedeli šele kasneje, ko sta se kurirja, ki sta nas vodila, vrnila s poizvedovanja. Po stari kurirski navadi sta namreč od časa do časa zginila v kako hišo po informacije, pri čemer sta nas, zaradi konspiracije, pustila v primerni oddaljenosti same. Nas, ki smo se imeli za zaupljive osebe, je tako ravnanje, čeprav je bilo upravičeno, kar malo užalilo. Ko sta se vrnila, sta nam povedala, da bomo morali iti čez neko vodo. Dejala sta, da bo najbolje iti čez vodo pri bližnjem mlinu in sicer s čolnom, kar smo potem tudi storili.

Po dolgem potovanju smo se pozno ponoči približali večjemu kraju, o čemer smo sodili po svitu, ki je odseval pred nami. V mestu pred nami je vsak hip počila kaka puška, zaropotal mitraljez ali pa je bila izstreljena raketa, ki je s svojo migetajočo svetlobo v nas zbujala tesnobo in strah, da nas bo sovražnik odkril, ko smo se stiskali v zavetju neke hiše pod cesto. Da nad nami vodi cesta, smo ugotovili po tem, ker je tedaj nad nami pripeljalo nekaj tovornih avtomobilov. Ko so se avtomobili oddaljili, smo hitro stopili za kurirjem, ki je med tem že dobil informacije pri nekem svojem obveščevalcu in ki nas je opozoril na skrajno previdno in tiho, toda hitro hojo. Skoraj tekli smo za njim in sicer nekaj časa po cesti, potem pa po nekih obronkih čez njive in košenice. Naenkrat se je tik pod nami zasvetilo mesto. Bila je Vrhnika. Po mojem mnenju je naša pot takrat vodila nekoliko višje, kot sedaj stoji spomenik padlim partizanom. To je nekje po hribu nad izvirom Ljubljance.

Zatem smo se končno približali tudi progi. Precej časa smo popolnoma tiho ležali v neki dolinici oziroma kotlini pod progo in poslušali, ali se bo

na progi kaj premaknilo. Mislim, da smo se tedaj tudi sezuli in čevlje ali škornje, kar pač je kdo imel, privezali na nahrbtnike. To smo partizani na Gorenjskem pogosto delali, zlasti v letu 1942, zato, da je naša hoja bila tišja, takorekoč brez šumenja. V bližini kotanje, v kateri smo bili, se je v svitu električne razsvetljave bleščalo veliko postajno poslopje, mislim, da je bila postaja Verd. Opazili smo celo nekaj Nemcev, ki so šli iz enega v drugo poslopje. Ko je kurir menil, da je trenutek primeren, smo se hitro podali po neki poti, ki je v neposredni bližini postaje vodila čez progo. Šli smo z na strel pripravljenimi brzostrelkami in pištolami v rokah. Omeniti moram, da me je pod progo v trenutku minila vsa utrujenost in da nahrbtnika, ki se mi je predtem zdel čedalje bolj težak, sploh nisem čutil, ko smo prestopili progo in se vzpenjali v hrib nad njo. Zato pa je postal toliko težji potem, ko smo se v okrilju gozda in v precejšnji višini začutili kar varne. S podvojeno močjo me je začela boleti še ne povsem zaceljena oziroma ozdravljena izvinjena desna noga, k čemer je svoje prispeval še velik žulj, ki se mi je naredil na tej naporni poti. Pripomniti moram, da se imam za ožuljeno nogo zahvaliti predvsem svoji nečimrnosti. Ker smo politični delavci na Gorenjskem bili tedaj zaradi lažjega in manj opaznega prehajanja po terenu oblečeni čisto civilno in smo orožje in opasače nosili najpogosteje pod suknjičem, sem v želji po bolj vojaškem videzu, za pot na Dolenjsko obul nove škornje, ki sem jih bil dal izdelati za zimo, ker sem čez leto sicer nosil gozjerne. To pa se mi je hudo maščevalo in sicer v obliki treh velikih žuljev na nogi. Zato sem že komaj čakal, da smo končali pohod tega dne.

Na Ljubljanskem vrhu smo drugi dan naleteli na neko enoto novo formirane Ljubljanske brigade. Tu smo dobili prvokrat pošten tuš. Ker smo bili v delegaciji sami stari partizani – prvoborci in to še z Gorenjskega, kjer smo se borili v dosti težjih pogojih kot v Ljubljanski pokrajini, smo seveda po tihem pričakovali, da bomo deležni vsaj nekoliko zanimanja pri tamkajšnjih borbih in enotah, ki jih bomo srečevali. Toda že prva partizanska enota, ki smo jo srečali, se je za nas uboge »civiliste« bore malo zanimala. Večina jih je bila namreč v italijanskih uniformah, zlasti poveljniški kader je bil ves v zlikanih oficirskih uniformah. Posebno je bil tu prizadet ponos vodje delegacije Lenarta, ki je imel pri sebi »čudodelni« listek, to je propustnico in priporočilo Centralnega komiteja KPS, ki je naročala vsem vojaškim enotam in političnim organizacijam ter oblastem, naj delegaciji gredo na roko in ji preskrbe oziroma omogočijo čim hitrejše potovanje z vsemi razpoložljivimi sredstvi. No in že prvi poskus »čaranja« s tem lekom je povsem odpovedal. To se je potem ponovilo še nekajkrat. Ko smo tako vsi zmučeni nadaljevali pot proti Cerknici, je proti nam na čelu enote prijahal neki »višji«. To smo ocenjevali po tem, ker je bil na konju in ker se je temu primerno tudi držal. Pričakovali smo boljši uspeh z Lenartovim čarodejnim listkom, misleč, ta ki je na konju, mora biti najmanj komandant bataljona, če ne celo brigade – po njegovem držanju bi sodil na zadnje – in je torej gotovo tudi temu primerno »zgrajen«, kar je v partizanskem žargonu pomenilo večjo ali manjšo stopnjo znanja posameznika v vojaški in politični vzgoji partizanov, še zlasti poveljniškega kadra. Toda glej ga zlomka, tudi ta se ni zmenil za Lenarta, ki mu je že nasproti molil listek pod nos in ob njem celo napravil nekaj hitrih korakov, ko mu je pojasnjeval in dopovedoval, kaj za eni ljudje smo in kakšno naročilo ima on za vodstva vojaških in političnih oblasti, torej tudi zanj in to v imenu Centralnega komiteja

Komunistične partije Slovenije. A vse to ni nič zaleгло. Ne bi pa bil pošten, če bi dejal, da to ni imelo nobenega učinka. Učinek je bil in to v tem, da je dogodek dal Vinku Hafnerju in Oskarju Šavliju-Jaku, ki sta bila humorista, dosti snovi za zbijanje šal in zbadljivk. Deloma na račun Lenarta, deloma pa takih »nediscipliniranih« komandantov. Za take smo škodoželjno ugotavljali, kako bi se neki vedli, če bi se in kadar se bodo srečali z Nemci. Teh priložnosti je bilo kmalu tudi na Dolenjskem dovolj in v spopadih z Nemci se je potem kalila in prekalila tudi partizanska vojska na Dolenjskem, kar so pokazali kasnejši dogodki. No, ob prvih srečanjih z njimi smo jemali v poštev svoje vojaške vrline in »junaštva«, ki smo jih vsekakor nekoliko precenjevali, kar pa je bilo v dani situaciji in v tako »globoki« naši užaljenosti celo razumljivo. Vendar pa je vse to pripomoglo, da smo v razglabljanju doživetega nekoliko pozabili na izmučenost, ki nas je pestila, in še kar hitro potem prispeli v Begunje na Notranjskem.

V Begunjah je Lenart zopet poskusil svojo srečo, da bi pred nami dvignil svojo omajano avtoriteto. Toda zopet smola. Zopet nerazumevanje najbolj odgovornih. Po dolgem skakanju sem in tja in številnih razgovorih s tamkajšnjimi funkcionarji, mu je končno vendarle uspelo priskrbeti voznika, ki nas je s konjem prepeljal prek Bloške planote v Ribnico. Mi smo seveda pričakovali, da nas bo prvi avto, ki bomo nanj naleteli, naložil in odpeljal do kraja, kjer bo zbor. To pa se je v Begunjah izkazalo za iluzorno, vendar pa se nam je že voznja s konjsko vprego zdela nadvse imenitna, zlasti še zato, ker smo bili zares že pošteno utrujeni.

Kot pomembno iz Begunj moram poudariti, da sta name in verjetno tudi na druge napravila močan vtis ogled položajev in opis borb naših partizanskih enot z belogardistično posadko, ki je bila utrjena v cerkvi in župnišču in kjer so se še poznali vidni sledovi bojev, v katerih so partizani izbojevali pomembno zmago. Zato sem lahko partizanskim enotam, s katerimi smo se srečali in so se do nas nespodobno in podcenjujoče vedle, kar hitro pozabil in odpustil omenjene netaktnosti, ki so jih bile zagrešile proti nam. Končno pa je prišel tudi za Lenarta trenutek, ko je opral svojo prejšnjo blamažo in prejel zadoščenje za svojo močno omajano avtoriteto.

Mislím, da je bilo nekje v bližini Sodražice, ko nas je dohitel luksuzni avtomobil, v katerem je bil, kot sem kasneje zvedel, France Popit-Jokl, ki je bil okrožni sekretar. Ta je avto ustavil, se z Lenartom pozdravil in ga po kratkem pojasnilu vzel v avto ter zapeljal v Ribnico in, mislim, tudi naprej v Kočevje.

V Ribnici je potem Lenart uredil vse potrebno za nas. Končno mu je uspelo dobiti tovorni avtomobil, s katerim smo se potem odpeljali v Kočevje. V Ribnici smo potem v menzi komande mesta dobili tudi večerjo. Spominjam se, da smo jedli makarone z mesom, odžejali smo se tudi z nekaj kozarci vina. Skratka, v Ribnici je vojaška in civilna oblast delovala, kot je treba, kar nam je vsem skupaj ustvarilo vtis dobre organizacije in v celoti dvignilo v naših očeh ugled tamkajšnjih oblasti in organov. Spominjam se tudi, da je bilo na zidovih polno raznih napisov in gesel, najbolj pa mi je ostal v spominu napis »Živel tovariš Ciril«. Ta napis in še nekateri drugi so nas malo motili, ker so bila to nam nepoznana imena. Šele mnogo let kasneje, mislim, da je bilo to ob proslavi 30-letnice Kočevskega zbora, sem zvedel, da je bil Ciril-Matija Malešič, s katerim sem od 1948. leta, ko sem bil iz Maribora premeščen v Ljubljano, dolga leta uspešno sodeloval.

Ko smo se pripeljali v Kočevje, je Zbor že začel z delom. To kar se mi je odprlo pred očmi, je presegalo vsa pričakovanja. Presenetila sta me velikansko število zbranih odposlancev in tako lepo pripravljena dvorana, predvsem pa me je do solz ganilo in vzradostilo vsesplošno navdušenje navzočih in pa še posebej to, da sem imel priložnost videti žive tiste voditelje, ki sem jih poprej in še to površno poznal samo iz partizanske literature. Razen opisanih splošnih vtisov iz prvega večera moje navzočnosti na Zboru, se ne spominjam več ničesar posebnega. V spominu so mi ostali le neki detajli in sicer naslednji:

Prvič, v kakšni zadregi sem bil, ko je predsedujoči naročil, bil je to Bogdan Osolnik, ki sem ga tedaj spoznal, naj se člani kandidacijske komisije, v katero sem bil izvoljen, zberejo v stranski dvorani. V zadregi sem bil zato, ker nisem vedel, kakšno bo moje delo in ali bom moral javno nastopiti, kar me je strašansko skrbelo. Pa potem ni bilo tako hudo in sem v komisiji kar tvorno sodeloval.

Komisija je imela, če se prav spominjam, potem dve seji. Vodila jo je Lidija Šentjurs, ki sem jo tedaj prvič videl. Ko je zvedela, da sem sekretar okrožja Jesenice, me je po prvi seji zadržala in me potem povpraševala o stanju in razmerah v tem okrožju ter kako se odvija naše delo na terenu. O vsem tem sem ji potem poročal in ji orisal razmere in kako je razpredena in kako deluje organizacijska mreža OF in drugih organizacij. Bila je videti kar zadovoljna.

Komisija je med drugim obravnavala in pripravila tudi predlog kandidatne liste za člane Plenuma Osvobodilne fronte slovenskega naroda, to je Slovenskega narodnoosvobodilnega odbora oziroma sveta (SNOS). Maks Krmelj-Matija, sekretar PK KPS za Gorenjsko in Jože Sluga-Lenart, sekretar poverjenišva IO OF za Gorenjsko, sta bila na listo uvrščena brez razprave, zatem pa sem podal več predlogov s pojasnili, kaj kdo je in kakšno funkcijo opravlja, ki smo jih pretresli, predno sta bila na listo uvrščena Valentin Sušnik-Ivo (prej Gaber), kmečki sin in delavec v Železarni Jesenice iz Nemškega rovta, ki je bil tedaj sekretar rajona Bohinj, kot predstavnik vojske pa Oto Vrhunc-Blaž Ostrovrhar, prej komandant bataljona v Gorenjskem odredu, tedaj pa v Prešernovi brigadi.

Drugo, kar sem si zapomnil in se mi je vtisnilo v nepozaben spomin, je bila pripoved nekega Beceleta, odposlanca iz novomeškega okrožja, ki je v razpravi povedal, kaj vse je doslej doživel. V septembru 1942 so mu Italijani izropali in požgali domačijo, hčerko pa odvedli s seboj in jo potem ubili. Vse to zaradi izdaje tamkajšnjega narodnega izdajalca – belogardista. Spomladi 1943 so Italijani ujeli njegovega sina in ga po strašnem mučenju ubili oziroma ustrelili. On in žena pa sta bila v stalni nevarnosti, da ju dobijo. Enkrat sta morala bežati pred Italijani, drugič pa pred belogardisti-domačini. Da bi ju ne dobili, sta šest tednov hodila spat v vodnjak v njegovem vinogradu. Zatem pa je on, že star mož, odšel v hosto in dobil zaščito in varstvo pri partizanih. Nazadnje je zahteval, da se izdajalci in vsi tisti, ki so povzročili toliko gorja, najstrožje kaznujejo.

Še bolj tragična pa je bila pripoved neke kmetice, ki se je, mislim, pisala Ivančič, bila je odposlanica Ribniškega okrožja. Ta je v svoji razpravi povedala, da je moža izgubila že v prvi vojni. Pustil ji je devet otrok, ki jih je potem vzgojila v zavedne Slovence in državljane. Kot taki so se vključili takoj spočetka v OF in narodnoosvobodilni boj. Sinovi so potem odšli k

partizanom. Italijani in domači izdajalci so potem nad štirimi njenimi sinovi izvršili hud zločin. Pred ustrelitvijo so jih hudo mučili. Odrezali so jim roke in porezali nosove ter jih povsem izmaličili. Predlagala je, da je take izrodke treba najstrožje kaznovati, toda ne s smrtjo, temveč da se jih kaznuje tako, da bodo iznakaženi in zaznamovani za vse življenje.

Tretje, in to mi je ostalo najbolj v spominu, pa je aplavz in navdušenje med odposlanci, ki sem ga povzročil jaz s parolo oziroma klicem: »*Ne drugo, zahtevamo tretjo fronto, kajti drugo fronto smo že odprli jugoslovanski partizani*«. Na zboru je tedaj govoril tovariš Kardelj. Ta je dejal, da je za uničenje fašizma potrebno, da zavezniki odprejo na zahodu takoimenovano drugo fronto, fronto zahodnih zaveznikov. Odposlanci so na te besede začeli skandirati: »*druga fronta, druga fronta*« itd. Tedaj pa sem zaslišal Vinka Hafnerja, ki je nekomu zašepetal »*tretja fronta*«. Ko so odposlanci po dolgotrajnem skandiranju utihnili, sem se dvignil in dejal: »*Tako je, toda ne druge, zahtevamo tretjo fronto, kajti drugo fronto smo odprli in tvorimo jugoslovanski partizani.*« Tedaj so vsi odposlanci vstali in začeli stoje burno in dolgo časa skandirati: »*tretja fronta, tretja fronta, tretja fronta...*« Vse to je vneslo med navzoče močan vtis, še posebno med najvišje predstavnike NOB v Sloveniji in iz drugih delov Jugoslavije, zlasti pa še na majorja Jonesa, vodjo angleške misije pri Glavnem štabu NOV in POS, ki je zatem tudi govoril.

Zasedanja so bila zaradi varnosti ponoči. Podnevi so bili odposlanci nameščeni po raznih poslopih v okoliških vaseh. Gorenjska delegacija je bila z več drugimi delegacijami, med njimi tudi iz mesta Ljubljane, nameščena v šoli v Stari Cerkvi pri Kočevju. Tu smo potem, ko smo se malo naspali in odpočili, imeli politično vzgojna predavanja in razgovore, pri čemer smo z zanimanjem poslušali predavatelje, ki so med drugim pripovedovali razne dogodke iz svojega delovanja. Med temi mi je najbolj ostal v spominu France Kimovec-Žiga iz Ljubljane, od kjer je z množico drugih odšel po kapitulaciji Italije k partizanom na Dolenjsko. Spominjam se, da je imel oblečeno jugoslovansko orožniško uniformo in obute lepo zložene škornje s trdimi škornicami. Ta je imel več predavanj. Govoril je zelo zanimivo in smo ga radi poslušali. Še zlasti takrat, ko nam je pripovedoval o stanju in ilegalnem delovanju OF in drugih organizacij v Ljubljani v obdobju pred kapitulacijo.

Po končanem zboru sem se udeležil tudi partijske konference, ki je bila v Dvoru pri Žužemberku. Tam sva sedela skupaj z Matevžem Hacetom, ki sem ga tedaj spoznal. Ta je, mislim, v tistem času bil imenovan oziroma postavljen za namestnika politkomisarja 14. divizije in je ves čas z nekom, ki je sedel pri njem na drugi strani, razpravljal o delu v enotah in vojaških akcijah. Meni je bil zelo všeč, ker je bil tako razgledan, čeprav ga je govorica izdajala, da ni izobraženec. Pripomniti moram pri tem, da nisem imel in nimam nič proti izobražencem, vendar pa mi je imponiralo, če sem videl »navadnega« človeka na odgovornem mestu oziroma položaju.

Ker sta govorila z omenjenim funkcionarjem tudi o Cankarjevi brigadi, v kateri je bil tudi moj brat Janez, sem ga povprašal, če ga morda pozna in če ve, kje se sedaj nahaja. Povedal sem mu, da mi je znano, da je bil vodnik v neki enoti te brigade in da je imel partizansko ime Lojze, povedal sem mu tudi, da je to Janez Peternel, nekdanji jugoslovanski kolesarski prvak. Odgovoril mi je, da mu je ime znano, vendar pa misli, da ga sedaj ni v brigadi, ker je bil ranjen in je nekje na zdravljenju. Dal mi je tudi imena

Simon Franč
Karl Ključ
Zupnik Gustav
Šporer Georg
Gornja Karl
3. X. 1943 Frau Krauer (Ge)
Furko Hladec
Petercelj Anton
Domenik Ferenc
Golob Vence
Lajha Jerič
Rosina Alojz
Kramar Feliks

Podpisi odposlancev slovenskega naroda na zboru v Kočevju, med njimi tudi gorenjski odposlanci (tudi Anton Peternej, avtor tega prispevka)

nekaj tovarišev, za katere mi je svetoval, naj se v zadevi obrnem. Uspelo mi jih je dobiti nekaj, vendar mi nobeden ni vedel ničesar povedati. Pri tem je nekdo, ki je bil pri tem poizvedovanju prisoten, dejal, da misli, da je Janez oziroma Lojze sedaj v Gubčevi brigadi.

Naša delegacija je bila tedaj nameščena na nekem hlevu v Meniški vasi blizu Dolenjskih Toplic. Med potjo, ko smo se peljali iz Dvora nazaj v Meniško vas, sem neko tovarišico, ki je rekla, da je iz Gubčeve brigade,

vprašal, če ve, kje je Janez? Rekla mi je, da ga pozna, vendar ne ve, kje se nahaja. Ko je rekla, da bo to poizvedela in mu povedala, da se je srečala z bratom Tonetom, sem jo prosil, da bi mu tedaj oddala pismo, ki ga imam zanj. Ta razgovor pa je slišal šofer tovornjaka, s katerim smo se peljali, ter me takoj vprašal, ali je to dirkač Peternel in ali bi ga rad videl. Ko sem mu pritrdilno odgovoril, mi je dejal, da ga bom lahko videl še nocoj, to je že čez kakšnih 20 minut. To je bila zame seveda najveselejša vest. Nestrpno sem pričakoval, da je šofer v Meniški vasi izkrcal ostale iz avtomobila in mi dejal, naj sedem k njemu v kabino. Po kratki vožnji, bilo je v Občicah pri Podturnu, je avto ustavil in mi dejal: »*Tam v tistile hišici ob vodi je tvoj brat.*« Potem pa je dejal: »*Šel bom s teboj, da se pogovorim s komandirjem.*« Šla sva hitro v hišo, kjer sva dobila v kuhinji dežurnega. Pojasnil mu je, zakaj gre. Jaz sem ga tedaj vprašal, ali je Janez na poti ali doma. Odgovoril mi je, da je tukaj in da spi na podstrešju. Več nisva spraševala in pojasnjevala, ker sem jaz hitro odšel po stopnicah na podstrešje. Dežurni je zaklical za menoj, naj pazim, da koga ne pohodim, ker jih gori spi več.

Na vrhu stopnic sem bolj po tiho zaklical »*Janez*« in že se je na koncu podstrešja, kjer je trdno spal, oglasil, rekoč: »*Tone, ali si ti?*« Hitro je vstal, jaz pa sem pohitel k njemu in se nisem niti preveč pazil, kje hodim. Videla se nisva 21 mesecev in vendar me je v spanju spoznal po glasu. Oblekel se je in po krajšem pogovoru z dežurnim in komandirjem postaje, bila je TV 15, sva odšla ven in se sama pogovarjala. Spremil me je v Meniško vas, kjer smo bili potem več dni in tako sem imel priložnost, da sem ga še nekajkrat obiskal ali pa je prišel on v Meniško vas in me poiskal. V tem času sva šla na ogled Dolenjskih Toplic in zdravilišča ter na ogled Novega mesta, kjer do tedaj še nisem bil. V neki trgovini v Novem mestu sem tedaj kupil blago, štof za obleko, kar me je še bolj bremenilo pri povratku na Gorenjsko. Kasneje sem ugotovil, da ni bilo vredno truda. Blago je bilo slabe kvalitete, z znatnim delom vlaken iz celuloze.

Iz dni bivanja v Meniški vasi se spominjam nekaj dogodkov, ki so značilni za tedanje res pristne in tovariške odnose med vodilnimi ljudmi in navadnimi smrtniki. Tako se spominjam, kako sem se na nekem skednju v Meniški vasi, kjer smo spali v krmi, osebno spoznal z Mico Šlandrovo in Petrom Stantetom-Skalo. Ta dva sem poznal že z nastopa na Zboru v Kočevju, kot odposlanca s Štajerske. Ko smo se neki večer, mislim, da drugi večer našega bivanja na tem skednju, spravljali spat, bilo nas je poln skedenj, sem z električno žepno svetilko iskal primeren prostor zase in Dimača, je prišla k meni Mica Šlander in mi dejala: »*Ti, Gorenjc, vidim, da imaš dobro baterijo, posodi mi jo, ker morava s Skalo še po nekih opravkih.*« Zatem se mi je predstavila in povedala, kdo je, prav tako tudi za Skalo. Dejaj sem ji, da jo poznam z nastopa na Zboru, Skalo pa že od poletja 1942, ko je na pohodu na Štajersko šla preko Gorenjske druga grupa odredov. Dal sem ji svetilko, ki jo je vzela in rekla: »*Bodi brez skrbi, ti jo bom vrnila.*« Zatem sem bil več večerov brez luči in mislil sem, da je Mica na svojo obljubo pozabila, pa ni. Predno sta s Skalo odšla nazaj na Štajersko, je nekega večera prišla na skedenj in me iskala. Vpraševala je, kdo je tisti Gorenjc, ki ji je posodil baterijo, da mi jo vrne. Ker me ni bilo, se je oglasil Dimač in ji povedal, da sem odsoten in da spiva skupaj ter sedaj čuva moj nahrbtnik. Izročila mu je baterijo z naročilom, naj mi pove, da se mi za uslugo zahvaljuje in me pozdravlja.

Po vojni sva se večkra nasmejala, kadar sva obujala spomine, kako sva se srečala in osebno spoznala.

Sedaj bom pa opisal še en dogodek iz tistih dni in sicer v zvezi z bratom Janezom. Njemu sem že ob prvem srečanju povedal, da je Krmelj v zvezi z njegovim pismom iz julija meseca, v katerem je izrazil željo za premestitev z Dolenjskega na Gorenjsko, dal naročilo Lenartu in meni, naj to urediva pri pristojnih poveljstvih, torej s štabom Cankarjeve brigade, po potrebi pa tudi z Glavnim štabom. Naročil je, naj to urediva, če on sam ne bo uspel priti na Zbor. S tem naročilom me je Lenart seznanil takoj po mojem prihodu k delegaciji, to je že pri Ogelčarju v Delnicah. Ob vrvenju in direndaju v času Zbora v Kočevju, sva oba z Lenartom na to malo pozabila. To tudi zato, ker je bil Lenart stalno po raznih opravkih in sestankih in se je le sem in tja za kratek čas oglasil pri nas. Janez mi je dejal, naj to na vsak način poskusim urediti in da mi bo pri tem pomagal in sicer prek svojih športnih prijateljev, med katerimi je bil tudi Mirko Bračič, ki je bil kot jugoslovanski oficir kolesarski dirkač, sedaj pa je komandant 14. divizije. Povedal mi je, da se je z njim srečal pred kratkim in se z njim pogovarjal. Pri tem mi je omenil, da mu je Bračič tedaj dejal, da je v pripravi formiranje kolesarskega bataljona in da je on, torej Janez, predviden za komandanta tega bataljona.

Ko sem se potem po srečanju z Janezom srečal z Lenartom, sem ga spomnil na to najino nalogo. Dejal mi je, da bo o tem govoril z Ivanom Mačkom-Matijo. Prav tako je tudi Janez o tem govoril s komandirjem postaje TV-15 in ga prosil za pomoč in posredovanje, kar mu je ta zagotovil. In res sem imel srečo, da sem se malo pred odhodom z Dolenjskega srečal z Matijo. Pome je prišel iz Občic kurir in me odvedel v neko hišo blizu postaje TV-15.

Ob mojem prihodu je imel Matija razgovor z nekaj tovariši. Rečeno mi je bilo, da je zavzet in da naj malo počakam. In res so me kmalu poklicali v sobo, kjer je za mizo razkoračen sedel Ivan Maček. Dejal mi je nekako takole: *»No, tovariš, kaj bo dobrega, kaj želiš?«* Povedal sem mu, kakšno naročilo je dal Krmelj Lenartu in meni, ter dodal, da je to tudi moja in Janezova želja in prošnja. Zatem mi je dejal, da je z zadevo že seznanjen, da mu je to že povedal Lenart. Ni pa odgovoril, ali bo predlog oziroma prošnjo odobril ali ne. Potem pa je prešel na drugo temo. Vprašal me je, od kdaj sem partizan in kakšno delo oziroma dolžnost opravljam. Povedal sem mu, da sem se v delo vključil takoj spočetka in da sem sodeloval pri pripravi poljsanske vstaje in decembra 1941 odšel z dvema bratoma k partizanom in da sem sedaj sekretar okrožja Jesenice. Zatem me je vprašal, od kod sem in kaj sem po poklicu. Povedal sem mu, da sem kmečki sin, doma iz Poljsanske doline, in mu na kratko opisal svojo razvojno pot. Zatem pa je dejal: *»Poljsansko dolino pa poznam, povej mi, iz katerega kraja si?«* Odgovoril sem mu, da iz Delnic in mu pojasnil, da ta vas leži v kotlini pod Javorjami. Vprašal me je, če je to tista vas, ki leži v dolini med Starim vrhom in Gabrško goro. Sam pri sebi sem se začudil, kako, da ve za te hribe in njihova imena. Nadaljeval je: *»Če si iz te vasi, povej mi, kje stoji vaša hiša.«* Odgovoril sem mu, da ob križišču sredi vasi. A tako, je dejal in me zatem vprašal, če je to tista hiša, kjer v njej stoji velika stenska ura v rdeči omari. Dejal sem mu, da je tista in bil čedalje bolj začuden nad tem, kako da mu je to znano. Zatem pa je dejal: *»Sedaj pa že vem, kje si doma. Ko sem bil vojak, sem imel pri vas shranjeno kolo in enkrat sem na vašem hlevu z dekleti in fanti iz vasi celo stresal proso.«* Tako se reče opravilo zadnje faze pridelovanja

tega žita. Ker se proso rado drobi, se ga običajno ni mlatilo z mlatilnico, temveč se ga je zložilo v kopo na skednju, nakar se je na kopo privedlo konja ali vola, da je v kopo zloženo snopje temeljito prehodil in zmlél, s čemer se je zrnje izluščilo iz lati. Ko je bilo to opravljeno, smo na dva stola položili lojtro (lestev) od voza, na konec katere se je potem dajalo že razpuščene snope oziroma slamo, med katero se je nahajalo zrnje prosa. To slamo se je potem dajalo po lestvi od rok do rok in se jo je pretresalo, da je pod lestev padalo zrnje. Pri tem delu so se običajno zbrali vaški fantje in dekleta in sicer ob večerih in to enkrat pri enem in potem pri drugem kmetu itd. Po končanem delu so dobili malico in pijačo – mošt in žganje. Običajno je prišel s fanti še kakšen godec s harmoniko, da so potem še malo plesali. No in pri takem delu je bil prisoten in pomagal torej Maček.

Po tej njegovi pripovedi sem ga najprej debelo in začudeno gledal, potem sem se pa spomnil vojaka, ki je dosti večerov prišel iz taborišča v Božičevem griču k nam in se hitro preoblekel ter odpeljal s kolesom, ki ga je imel pri nas v hrambi. Kot je dejal, se je vozil domov v Ljubljano. Nazaj je prihajal običajno zgodaj zjutraj, oblekel vojaško uniformo in odhitel v taborišče.

Sedaj pa še nekaj besed o dogodkih v tem taborišču. Nahajalo se je sredi gozda pod vrhom Božičevega griča nad zaselkom Podpreval, ki spada k vasi Delnice v bližini prelaza, preko katerega vodi pot iz Poljanske v Selško dolino. V tem taborišču so bili nastanjeni vojaki, ki so gradili vojaško cesto na Blegoš. V taborišču je bila tudi kantina. Zato so vaščani iz bližnjih vasi ob nedeljah in praznikih zaradi sprememb in tudi radovednosti radi prihajali v to taborišče in opazovali tamkajšnje življenje in se pogovarjali z vojaki. Tudi jaz sem kot pubertetnik večkrat prišel z drugimi vrstniki v to taborišče. To tudi iz radovednosti, ker so ljudje govorili, kako grdo ravnaajo z vojaki v tem taborišču. Kmalu se je zvedelo tudi, da je to nekakšna kaznjenska enota. Na lastne oči sem parkrat videl, kako so vojaka, ki naj bi bil kaj zagrešil ali rušil disciplino, privedli k deblu, ga zanj privezali in ga potem v najhujši poletni vročini prisilili, da je moral gledati v sonce. Tak nesrečnik je od sonca začasno izgubil vid. Od hudega so mu lile solze po licu. Moral je stati v položaju »mirno«, kolikor je bilo zaradi vezi to pač mogoče. Ko so mu moči pošle in je začel klekati, so ga suvali in prisilili, da se je vzravnal. Tudi potem, ko je obvisel na vezeh, so ga pustili še nekaj časa privezanega k deblu.

Tisti, ki so imeli sinove ali brate pri vojakih, so razmišljali, ali se tudi njim godi podobno in to glasno obsojali in protestirali. Poveljstvo je ob tem trdilo, da so to pokvarjenci in prekucuhi, ki se nočejo podrediti vojaški disciplini. Kasneje je poveljstvo celo prepovedalo civilistom prihajanje v taborišče. Da bi se tako grdo ravnanje z vojaki preprečilo, sta Franc Luznar, Tork iz Delnic, in Blaž Križnar, tesarski mojster iz Delnic, ki sta bila občinska odbornika, to nekajkrat povedala na seji in izposlovala, da je županstvo v Poljanah o tem obvestilo sresko načelstvo v Škofji Loki in ker to ni zaleglo, tudi Bansko upravo v Ljubljani. Kaže, da je to zaleglo, ker so potem, kakor je bilo slišati, s tem surovim ravnanjem prenehali. No, in v tem taborišču je bil tedaj Ivan Maček.

Da se vrnem k stvari. Ko sva z Mačkom končala ta pogovor, sem ga vprašal, če bo smel brat Janez oditi z nami na Gorenjsko. Odgovoril mi je nekako takole: *»Ne, ne bo šel, take fante tudi tukaj potrebujemo. V uteho in ponos naj Ti bo to, da je Janez na predlog komandanta 14. divizije, tovariša*

Mirka Bračiča, ki ga Janez dobro pozna, določen za komandanta kolesarskega bataljona, ki bo v kratkem ustanovljen».

Tako bratu Janezu ni bilo usojeno, da bi se vrnil na Gorenjsko v domače kraje, kar si je tako želel. Pa tudi dolžnosti komandanta ni prevzel, ker je formiranje kolesarskega bataljona potem preprečila nemška ofenziva na osvobojeno območje Dolenjske. Po končani nemški ofenzivi pa je bil Janez skupaj s soborcema Francem Čučkom s Ptuja in Radkom Vutejem nekje iz Slovenskih goric poslan na kurirsko pot, da bi vzpostavili ob nemški ofenzivi prekinjene zveze z Ljubljano. Odpeljali so se s kolesi. Na tisti poti so zaradi izdajalstva padli pod streli domobrancev, ki so jih hoteli ujeti. Padli so 30. novembra 1943 pod gradom Boštanj v Zagradcu pri Grosupljem. Pred kakimi 12 leti jim je tamkajšnja borčevska organizacija postavila v bližini Žalne lep spomenik.

Nazaj na Gorenjsko se je delegacija vračala prek Cerknice, do koder smo se pripeljali z luksuznim avtomobilom. V Cerknici nas je čakala patrolja, ki je imela nalogo od 14. divizije prevzeti 10 puškomitraljezov ter jih odpremiti na Gorenjsko. Ker pa se je takrat že začela nemška ofenziva, nam je po dolgem pregovarjanju uspelo dobiti le dva. Zadovoljiti smo se morali z njima in oditi. Med potjo nismo doživeli kaj posebnega, le ob prehodu železniške proge pri Verdu so nas nekoliko »požegnali« Nemci, toda nikogar niso zadeli, ker so nas prepozno začutili.

Ko smo prišli v Dolomite, smo zvedeli vesele in dobre novice. Ljudje so vedeli povedati, da je na Gorenjsko prispela 7. slovenska udarna brigada »Franceta Prešerna«, ki pometa Švabe iz Poljanske in Selške doline, in da so se Nemci pod njenim pritiskom že morali umakniti iz postojank v Javorjah, Davči, Leskovici, Fužinah in Sovodnju, da pa bodo morali v kratkem izprazniti tudi Žiri in druge utrjene postojanke v dolini. Pri takih novicah nam je popustila vsa utrujenost in smo tako dobro razpoloženi sredi belega dne prekoračili mejo in mimo Črnega vrha nad Polhovim Gradcem šli po najbližjih poteh proti domu oziroma Selški dolini, kjer je bil nekje pod Martinj Vrhom nastanjen Pokrajinski komite KPS za Gorenjsko.

Bili smo še popolnoma pod vtisom veličastnega Zbora in vsega doživitega, kar nam je vlilo novega zanosa in delovnega poleta, vse to pa nam je utrdilo zavest nujnosti neizprosne nadaljevanja trdega in neusmiljenega boja proti fašističnim zverem in njihovim domačim pomagačem in izdajalcem.

Prihod Prešernove in drugih brigad iz sestava tedaj ustanovljene Triglavske, kasneje 31. divizije, in njihova velika vojaška aktivnost ter nastanek osvobojenega ali po partizanskih enotah kontroliranega ozemlja je povzročil na terenu kopico problemov, kar je terjalo veliko organizacijsko-političnega dela, zlasti v krajih, kjer še ni bilo odborov OF ali pa se ti niso prav znašli. Po prihodu čez mejo na območje Poljanske doline, smo se razšli. Člani PK KPS oziroma pokrajinskega poverjenišтва IO OF za Gorenjsko so odšli proti Selški dolini, kjer je bil njihov sedež, midva z Dimačem pa s privoljenjem Lenarta in Jaka proti svojim domovom, z namenom, da se preoblečeva in zamenjava zamazano perilo za sveže in oprano ter da se odpočijeva in potem greva vsak na svoje delo. Dva dni po razhodu sem odšel na sedež PK KPS, da dobim navodila in se pogovorim o nadaljnjem delu v okrožju Jesenice. Na vprašanje, kakšne so razmere v rajonu Poljane, sedaj ko je osvobojenih že več krajev, sem opisal stanje in orisal težave in probleme, s katerimi se

srečujejo in spopadajo političini delavci na terenu. Škipalo je zlasti pri oskrbovanju partizanskih enot, ker rajonski intendat in njegovi pomočniki kljub pomoči rajonskega vodstva nalogam niso bili kos. Rečeno mi je bilo, da je podobno tudi v rajonu Selca.

Po tem pogovoru sem dobil direktivo, naj malo odložim svoj povratek na Jeseniško okrožje in naj grem nazaj v Poljansko dolino ter pomagam ustvariti na terenu ustrezne pogoje za delovanje odborov OF in drugih organizacij in organov, zlasti je treba poskrbeti, da začnejo uspešnejše delovati vaške ali krajevne gospodarske komisije v oskrbovanju partizanskih enot z živili in drugimi potrebščinami. Dobil sem torej nalogo, naj se vrnem nazaj v Poljansko dolino in pomagam tamkajšnjim aktivistom pri vzpostavljanju oblasti, oziroma usposabljanju vaških in krajevnih (za več vasi skupaj) odborov OF za opravljanje novih nalog in upravnih funkcij (odrejanje obvezne oddaje raznih živil in živine kmetijam, dajanje nakazil oziroma dobavnic za prejem živil in drugih potrebščin partizanskim enotam, izdajanje propustnic prebivalstvu za gibanje po terenu, da se je zmanjšala nevarnost izdaj itd.).

Pospešeno smo vzpostavljali vaške (VGK) oziroma krajevne gospodarske komisije (KGK), zlasti na osvobojenih in po partizanskih enotah kontroliranih območjih v zgornjem delu Poljanske in Selške doline, kjer so se veliko zadrževale Prešernova, Vojkova in Gradnikova brigada. Za moštvo teh enot je bilo treba zagotoviti primerno oskrbo, da so tako bile čim manj odvisne od izvajanja prisilnih rekvizicij ter so se lahko bolj posvetile vojaškim nalogam in akcijam. V kratkem času so bile VGK oziroma KGK ustanovljene in so začele delovati skoraj v vseh tamkajšnjih vaseh in pomembnejših krajih. Posebno prizadevna je bila VGK v Delnicah, katere načelnik je bil kmet in naš sosed Jurij Križnar-Ile. Spominjam se, da je ta komisija že takoj pri prvih obveznih oddajah, ki jih je predpisala, zbrala že v oktobru 1943 okrog 3500 kg pšenice in drugih žit, nad 7000 kg krompirja, večjo količino masti itd., vse to na prostovoljni bazi. Te komisije so potem delovale, ponekod bolj drugje manj uspešno, vse do konca vojne. Kmečka gospodarstva, tudi manjša, so se razen redkih izjem podredila delovanju in določilom teh komisij in bolj ali manj redno oddajala predpisane količine raznih živil in živine. To vse do konca vojne. V kraje, ki so bili pod kontrolo sovražnika, so občasno odhajale vojaške enote in izvajale rekvizicije, deloma tudi v dogovoru s kmeti, ki so bili privrženci in sodelavci NOB. Do konca vojne so se v vseh tamkajšnjih krajih zelo spraznili kašče in hlevi. Pri nas doma smo na primer pred vojno redili 8 do 9 govedi, enega, včasih tudi dva konja, štiri večje in vsaj dva manjša prašička, ob koncu vojne so ostali v hlevu le ena krava in dve teleti ter dva pujska. Konja so ob zadnji ofenzivi odpeljali domobranci skupaj z vozom, tedaj so odpeljali od hiše tudi dve kolesi in še nekaj drugih naropanih stvari. Starejši brat, ki je bil hišni gospodar, in dva druga brata so padli v partizanih (gospodarja Frencka so dejansko ranjenega ujeli domobranci in ga zverinsko ubili na Zunharskem griču nad Poljanami, za brata Janeza sem že navedel, da je padel pod domobranskimi streli v Zagradcu pri Grosupljem, brat Jože se je pa ranjen 4. avgusta 1942 sam končal z bombo v Blegošu, da ne bi padel živ v roke Nemcem). Tako so ob osvoboditvi bili na naši domačiji le tri ženske (svakinja, mama in sestra) ter pet bratovih otrok, od katerih se je najmlajši – Francek rodil 11. maja 1945, torej že po osvoboditvi. Kar se tiče staleža živine in praznih kašč, je bilo

stanje podobno po vsem osvobojenem in kontroliranem območju Poljanske in Selške doline. Prav tako so bile redke tiste domačije, kjer ni noben družinski član padel ali bil pokončan kot žrtev okupatorjevega nasilja in nasilja domačih izdajalcev.

Naj nadaljujem z začetno in z zgornjim prekinjeno zgodbo. Govoril sem o graditvi nove ljudske oblasti in njenih organov. Med temi so bile zelo pomembne gospodarske komisije vseh nivojev. Tako sem tedaj organiziral tudi gospodarsko komisijo rajona Poljane (RGK). Prvi načelnik te komisije je bil Jože Goličič-Lister, prej mlekar v Poljanah, sicer pa Šinkov s Suhe pri Škofji Loki. Kmalu po prevzemu te dolžnosti pa je bil premeščen in sicer najprej za intendanta Prešernove brigade, kmalu zatem pa za intendanta 31. divizije NOV in POJ. Za njegovega naslednika, torej načelnika RGK Poljane, pa je bil postavljen Mirko Šinkovec-Arko, Logarjev iz Čabrač. Rajonska komisija je vodila in usmerjala delo vaških GK pri zbiranju živil in živine ter drugih potrebščin za partizanske enote. V celoti vzeto so rajonska in večina vaških ali krajevnih gospodarskih komisij že od začetka dokaj uspešno izvajale svoje naloge.

Ko sem vse to uredil, sem s kurirsko pošto PK-ju sporočil, da sem odpotoval nazaj v Jeseniško okrožje. Ko sem šel po kurirski zvezi v Bohinj, je kurirja in mene, ki sem šel z njim, dohitel na Jelovici že skoraj nad Nemškim rovtom hitri kurir s pismom PK KPS za Gorenjsko zame. V pismu mi je bilo naročeno, naj se takoj vrnem nazaj na sedež PK, ki je bil tedaj v zemljanki pod Muštrovo domačijo v Muštrovi grapi pod Martinj Vrhom. Tu se je tedaj nahajal tudi Franc Leskošek-Luka, sekretar CK KPS. Tu sem se prvič srečal z njim. Ta mi je po daljšem pogovoru povedal, da sem kooptiran za člana PK KPS za Gorenjsko. Zatem sem bil prisoten na seji PK-ja, ki je bila dne 27. oktobra 1943. Po seji mi je bila kot prva naložena naloga, da grem v Jeseniško okrožje in tam ustoličim svojega naslednika. Na moj predlog je bilo odločeno, da bo to Ivan Gašperin-Mitja, ki je bil dotlej moj namestnik. Naročeno mi je bilo nadalje, naj ustrezno reorganiziram že obstoječe okrožne in rajonske forume, ter tam, kjer teh še ni, postavim nove. V prvih dneh novembra sem odšel na pot. V času, ko sem bil v Jeseniškem okrožju in hodil iz rajona v rajon in reorganiziral ali vzpostavljaj forume, se je začela velika nemška novembrska ofenziva na osvobojeni del Selške in Poljanske doline ter Cerkljansko in širše območje Primorske. Zatem sem reorganiziral in vzpostavil še manjkajoče okrožne forume in organe. Medtem je bila končana nemška novembrska ofenziva in kurirske zveze so bile ponovno vzpostavljene in so redno delovale. Tako sem se potem proti koncu novembra vrnil nazaj na PK KPS, ki je bil tedaj z zaščitno četo nastanjen na Kisovčevi kmetiji v Bukovem Vrh.